

Αριστείδης Στεργιάδης (1861-1949) - Ο αμφιλεγόμενος «αινιγματικός άνθρωπος»

✘ Όταν ο ελληνικός στρατός είχε πραγματοποιήσει απόβαση στην περιοχή της Σμύρνης, με την άδεια των Μεγάλων Δυνάμεων, αρχικά βάση της ανακωχής του Μούδρου του 1919 κι αργότερα βάση της συνθήκης των Σεβρών του 1920, κύριο μέλημα των ελληνικών κυβερνήσεων, υπήρξε η διατήρηση της τάξεως και η αποφυγή επεισοδίων μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων της περιοχής, κάτι που θεωρούνταν πολύ πιθανό μετά από τόσους αιώνες καταπίεσης των εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το να σημειώνονταν πράξεις αντεκδίκησης (δικαιολογημένες ίσως) από την πλευρά των Ελλήνων, αλλά και των άλλων μειονοτικών ομάδων, όπως των Αρμενίων, ή η όποια αντίδραση των Τούρκων που λογικά δε θα δεχόταν με τόση ευκολία την παρουσία ξένων δυνάμεων στην περιοχή, δεν ήταν προς όφελος της Ελλάδος, που ήθελε την σταθερότητα στην περιοχή, για αρκετούς λόγους, πολιτικούς, διπλωματικούς και στρατιωτικούς.

Προς αυτή την κατεύθυνση κλήθηκε να ενεργήσει και ο Ύπατος Αρμοστής Αριστείδης Στεργιάδης (υπουργός Ιωνίας), ο «αινιγματικός άνθρωπος», ένας πλούσιος Κρητικός από το Ηράκλειο της Κρήτης και προσωπικός φίλος του Βενιζέλου, ο οποίος τον επέλεξε γι' αυτή τη θέση.

Ο Στεργιάδης σπούδασε νομικά στην Αθήνα και άσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου στην γενέτειρά του. Ασχολήθηκε με την πολιτική και διετέλεσε πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου Ηρακλείου. Πρωταγωνίστησε στην επανάσταση του Θέρισου και συνδέθηκε με στενή φιλία με τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Συνέταξε διάφορους νόμους για τις μεταρρυθμίσεις των κυβερνήσεων Βενιζέλου καθώς και τους όρους της Συνθήκης της Αθήνας. Ο Βενιζέλος τον έχρισε υπουργό το 1917 στην τότε κυβέρνησή του και αργότερα Γενικό Διοικητή Ηπείρου (1917-1919). Τότε ο Στεργιάδης άρχισε να δείχνει τα πρώτα δείγματα της εξαλλοσύνης του. Οι Ηπειρώτες τον ονόμασαν για τον σατραπισμό του «Αλή Πασά». Θεωρήθηκε, όμως, από την κυβέρνηση ότι πέτυχε το σκοπό του και την αποστολή του, γιατί κατόρθωσε να χτυπήσει αποτελεσματικά τη ληστεία .

Ο ίδιος δίστασε και καθυστέρησε όσο μπορούσε να αναλάβει τα καθήκοντά του στην Σμύρνη το 1919. Μόνο οι θερμές παρακλήσεις του Βενιζέλου (η φήμη για την αυστηρότητά του και την προσήλωσή του στο καθήκον οδήγησε βοήθησε φαίνεται τον Βενιζέλο να τον προκρίνει σαν το καταλληλότερο πρόσωπο για το δύσκολο έργο) μετά τα αιματηρά επεισόδια της απόβασης τον έπεισαν να παρουσιαστεί στη Σμύρνη στις 18 Μαΐου, αν και σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, ο ίδιος ο Στεργιάδης ζήτησε επίμονα την τοποθέτησή του στην Σμύρνη. Ο ίδιος δεν πίστευε στην εκστρατεία εκτιμώντας ότι η συνολική επιχείρηση θα οδηγούσε σε σκληρό πόλεμο Ελλήνων και Τούρκων με ανυπολόγιστες συνέπειες για την Ελλάδα.

Ο Στεργιάδης έφτασε στη Σμύρνη το μεσημέρι της 18ης Μαΐου 1919, με το αντιτορπιλικό «Λέων». Όταν οι Έλληνες της Σμύρνης πληροφορήθηκαν την είδηση πανηγύριζαν διότι έβλεπαν στο πρόσωπο του Υπάτου Αρμοστή να εδραιώνεται η ελευθερία στον τόπο τους ύστερα από πολλών αιώνων σκλαβιάς. Την επόμενη μέρα οι πρόκριτοι της πόλης έσπευσαν στο γραφείο του να τον υποδεχτούν. Με λόγια πατριωτικά εξέφραζαν τα αισθήματα χαράς που ένιωθαν για την παρουσία του στην πόλη.

Μετά τις προσφωνήσεις τους απάντησε ο Στεργιάδης με ένα σύντομο λόγο γεμάτο βίαιες εκφράσεις και απειλές: *«Έφερα μαζί μου δια να διοικήσω καλώς τον τόπον, έναν βούρδουλα, τον οποίον δεν θα διστάσω να χρησιμοποιήσω, σκληρώς και αδιακρίτως».*

Και οι Έλληνες πρόκριτοι, που με τις θυσίες και τις προσφορές τους στήριζαν την οικονομία και την εκπαίδευση του τόπου ακούγοντας από την εκπρόσωπο του επίσημου κράτους, του ελληνικού, τις απειλές, μένουν άναυδοι. Δεν μπορούν να αρθρώσουν λέξη. Απλά στέκονται εκεί και σκέφτονται.

Ένας δημοσιογράφος, ο Μιλτιάδης Σεϊζάνης, τόλμησε να απαντήσει: *«Κύριε Υπάτε Αρμοστά. Καλά θα κάνετε να κρεμάσετε το βούρδουλα στον τοίχο. Εκατοντάδες χρόνια επερισμέναμε την σημερινή ημέραν. Μη θέλετε να δηλητηριάσετε την χώραν μας».*

Ο Στεργιάδης φρόντισε εξ αρχής να μην έχει πολλά πολλά με τους ντόπιους κατοίκους και προύχοντες, γιατί πίστευε πως η δημιουργία τέτοιων δεσμών θα δυσκόλευε το έργο του, το οποίο ήθελε να επιτελέσει απερίσπαστος και ανυπηρέαστος και γρήγορα είχε καταστήσει σαφές, πως ότι λέει ισχύει για όλους ανεξαιρέτως, χωρίς διακρίσεις. Δεν ήθελε να μπερδεύονται άλλοι στα πόδια του και σε ότι ήταν δικής του αρμοδιότητας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται, ότι σε λειτουργία που τελούνταν στον Ελληνικό Μητροπολιτικό Ναό της Σμύρνης και που

ήταν προσκεκλημένοι εκπρόσωποι των συμμαχικών δυνάμεων καθώς και οι κυριότερες ελληνικές αρχές, ο Στεργιάδης είχε δώσει ρητή εντολή η λειτουργία να περιοριστεί στο θρησκευτικό της επίπεδο χωρίς καμία πολιτική χροιά. Ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος όμως, άρχισε κάποια στιγμή να ανακατεύει και λίγη πολιτική στο κήρυγμά του, όπως το συνήθιζε. Η αντίδραση του Στεργιάδη που στεκόνταν κοντά του, ήταν άμεση: Τον διέκοψε απότομα, λέγοντάς του *«Σας είπα πως δεν επιθυμούσα τίποτα απ' αυτά!»*. Ο Χρυσόστομος κατακόκκινος, ξεροκατάπие και βρισκόμενος σε αμηχανία από την απρόσμενη αντίδραση του Στεργιάδη, διέκοψε απότομα το κήρυγμά του, και λέγοντας *«Εν ονόματι του Πατρός, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Αμήν»*, κατέβηκε απ' το βήμα.

Από τις πρώτες μέρες της αφίξεώς του στη Σμύρνη, ο Στεργιάδης έδειξε ότι έχει διοικητικές και άλλες αρκετές αρετές αλλά και σοβαρά μειονεκτήματα. Στον άνθρωπο αυτόν ο Έλληνας πρωθυπουργός εμπιστεύτηκε τον πολύ σπουδαίο ρόλο του πολιτικού συμβούλου με αυξημένες αρμοδιότητες. Η παρουσία του δίπλα στο στρατό ήταν δύσκολη. Η αρμονική συνεργασία σε κρίσιμη περίοδο απαιτούσε τη λήψη γρήγορων και δραστικών αποφάσεων. Η ιδιαίτερη αποστολή του ήταν να παρακολουθεί και να ελέγχει κάθε παρεκτροπή του στρατού σε βάρος του πληθυσμού της Σμύρνης και της ευρύτερης περιοχής την οποία ήλεγχε ο ελληνικός στρατός. Πρέπει, όμως, να σημειωθεί ότι εκτελούσε πιστά τις εντολές και τις οδηγίες του Βενιζέλου. Δεν άργησε να έρθει σε σύγκρουση όχι μόνο με τους προκρίτους αλλά και με τους ανώτατους αξιωματικούς του στρατού και το Μητροπολίτη Σμύρνης, Χρυσόστομο. Οι χαρακτηρισμοί που του αποδόθηκαν πολλοί και σκληροί. Βίαιο και μισάνθρωπο ακόμη και ανισόρροπο τον είπαν.

Όπως αναφέρει στο βιβλίο του *«Η κατάρα της Ασίας»* (The Blight of Asia) ο Αμερικανός γενικός πρόξενος στην Μικρά Ασία, Τζορτζ Χόρτον (George Horton), μια απ' τις πρώτες του ενέργειες ήταν να καταργήσει τους «οίκους ανοχής» που βρισκόνταν σε κεντρικές περιοχές της πόλεως και στο ζήτημα αυτό αντιμετώπισε την αποφασιστική αντίδραση διαφόρων ξένων προξένων, των οποίων υπήκοοι διηύθυναν τα «σπίτια» αυτά που αποτελούσαν ιδιοκτησία των. Επειδή δεν μπορούσε να επιβάλλει την εφαρμογή μιας διαταγής του έναντι ενός Ευρωπαίου υπηκόου, έβαλε να σταθμεύουν χωροφύλακες απέναντι των καταστημάτων αυτών και να σημειώνουν τα ονόματα και τις διευθύνσεις όλων των ατόμων που εσύχναζαν σ' αυτά και έτσι περιορίστηκε τόσο πολύ η πελατεία τους, ώστε αναγκάστηκαν να κλείσουν. Ο μπακαράς και άλλα είδη χαρτοπαιγνίου με μεγάλα ποσά είχαν καταντήσει μια πολύ μεγάλη συμφορά στη Σμύρνη, γιατί είχε σαν

αποτέλεσμα την καταστροφή πολλών ανθρώπων, ακόμα δε και αυτοκτονιών. Ο Στεργιάδης απαγόρευσε το χαρτοπαίγνιο στις λέσχες και στα ιδιωτικά σπίτια μόλις λάμβανε γνώση ότι γινόταν εκεί αυτό το πράγμα.

Ο Στεργιάδης ήταν οπαδός της θεωρίας της ελληνοτουρκικής συνύπαρξης στα ίδια εδάφη, όπου κατοικούσαν οι «σύνοικοι» πληθυσμοί και εργάστηκε με πάθος για την προστασία των Τούρκων στην περιοχή της ευθύνης σε τέτοιο παρεξηγήσιμο βαθμό, ώστε την συμπεριφορά του τη θεωρούσαν εχθρική προς αυτούς οι Έλληνες της Σμύρνης. Ο γνωστός μαρξιστής ιστορικός Γιάννης Κορδάτος μάλιστα, ο οποίος έζησε από κοντά τα γεγονότα, έφτασε στο σημείο να πει: «Ο Στεργιάδης ήταν Κρητικός και προσωπικός φίλος του Βενιζέλου. Είχε τον τίτλο “Υπατος Αρμοστής” και από την πρώτη μέρα έδειξε πως είχε σκοπό να παίξει τον ρόλο Τούρκου πασά».

Ήταν τόση η κατακραυγή για τους σατραπισμούς του Στεργιάδη, που αναγκάστηκαν ο αντιπρόεδρος της ελληνικής κυβέρνησης Εμμανουήλ Ρεπούλης κι ο υπουργός των εξωτερικών Αλέξανδρος Διομήδης να ζητήσουν την επέμβαση του Βενιζέλου που βρισκόταν στο Παρίσι. Ο αντιπρόεδρος της κυβερνήσεως Εμμανουήλ Ρεπούλης πήγε ο ίδιος στη Σμύρνη, προσπαθώντας να δει τι συνέβαινε με τον Στεργιάδη, μετά τον σάλο που είχε δημιουργηθεί. Έστειλε τότε, με ημερομηνία 1η Ιουλίου 1919, το εξής τηλεγράφημα στον Βενιζέλο, στο Παρίσι:

Θεωρώ αναγκαίον συστήσετε κύριον Στεργιάδην αποφεύγη χειροδικίας και εξυβρίσεις...

Εξύβρισε και απέπεμψε δημοσιογράφους άνευ αιτίας. Κατελθών αυτοκινήτου ερράπισε καθ' οδόν αμαξηλάτην υβρίζοντα ίππον του και Μωχαμέτην. Συνέλαβε και παρεμβάντα επιβάτην αμάξης και περέπεμψεν αμφοτέρους Στρατοδικείον. Καλέσας συμβούλιον Πανιωνίου Συλλόγου, όπως δηλώση ότι δεν επιτρέπει τέλεσιν αγώνων, ενώ το Συμβούλιον απεδέχθη δήλωσιν άνευ αντιρρήσεως, κ. Στεργιάδης επρόσθεσεν ότι συνηθίζει και να δέρνη και αφηγήθη ότι εις Ήπειρον έσπασε δέρων δώδεκα ράβδους και ότι οι παρουσιαζόμενοι εις αυτόν έπρεπε να φορούν από μέσα προβιάν δια να μη ματώνουν. Φαντάζεσθε εντύπωσιν και σχόλια. Εις υπαλλήλους Τραπεζης Αθηνών παρουσιασθέντας ίνα δηλώσουν ότι θα συμμορφωθούν με απεργίαν συναδέλφων των εν Αθήναις, δεν ηρκέσθη να απαγορεύση τούτο, αλλά εδήλωσε και ότι θα τους συλλάβη και θα τους διαπομπεύση. Και επομένην πρωίαν διέταξεν αστυνομίαν και συνέλαβε και ωδήγησε πάντας εν πομπή παρ' αυτώ. Ηπέιλησε δε τότε ότι συνηθίζει να δέρη και αφηγήθη πόσους έδειρε εις Ήπειρον και πώς έδειρε και ένα ιερέα. Επειδή δε

είς των υπαλλήλων εμειδίασεν ακούων την διήγησιν επετέθη κατ' αυτού, τον ερράπισε δις και απέπεμψεν όλους, συλλαμβάνων έκαστον από βραχίονα. Όταν δε είς των υπαλλήλων εδήλωσεν ότι είναι Ιταλός υπήκοος, κ Στεργιάδης είπεν ότι πρέπει να εντρέπωνται αυτοί, οι μη Έλληνες δηλαδή, να ακολουθούν τους ραγιαδες....

Φοβούμαι μήπως ευρισκόμεθα ενώπιον παθολογικού φαινομένου...

Φοβούμαι όμως δυσφορίαν και αγανάκτησιν ομογενούς πληθυσμού Σμύρνης, μήπως ξεσπάση εις αποδοκιμασίαν. Φαντασθήτε ότι εις ανωτέρω παρουσιάσεις έλεγε και ότι θα συλλάβη πεντακοσίους προκρίτους ομογενείς δια να τους δείρη και τους εξορίση...

Μεταξύ πολλών ψιθυρίζονται ότι εάν εξακολουθήση τοιαύτη συμπεριφορά θα ευρεθούν εις ανάγκην να ζητήσουν αγγλικήν προστασίαν...

Την ίδια μέρα και ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών Αλέξανδρος Διομήδης έστειλε στον Νικόλαο Πολίτη, υπουργό Εξωτερικών και αντιπρόσωπο της Ελλάδας στη «Διάσκεψη της Ειρήνης», ανάλογο τηλεγράφημα:

Μετά πολλής λύπης αναγκάζομαι να σας μεταδώσω οδυνηράς πληροφορίας περί δράσεως κ. Στεργιάδη εν Σμύρνη.

Η νοσηρά νευρικότης του έφθασεν εις κατακόρυφον. Ουδείς τολμά να του ομιλήση ή να παραπονεθή ή να δώση πληροφορίαν εις την Αρμοστείαν.

Ευρίσκειται εις ρήξιν με όλους σχεδόν... Και αυτός ο ευμενέστατος προς ημάς διακείμενος Αμερικανός Χόρτον, διακηρύσσει ότι λόγω της νευρικότητός του κ. Στεργιάδου είναι αδύνατος πάσα μετ' αυτού συνεννόησις.

Εν γένει ομογενείς και ξένοι έχουν δυσμενεστάτην εντύπωσιν ήτις αντανακλά επί Ελλάδος. Τους Έλληνες υβρίζει ενώπιον και των ξένων με πρόθεσιν, θα έλεγε τις, εξευτελισμού.

Οσάκις αρχαί ιδικαί μας εν επιτελέσει έργων των εύρουν παίοντα Τούρκον ή Ισραηλίτην, περιπίπτουν εις δυσμένειαν αρμοστού.

Ηρνήθη σκαιώς να δεχθή τον ανταποκριτήν του "Matin", κακομεταχειρίζεται ομογενείς πληθυσμούς, τρομοκρατεί πάντας με φανεράν απειλήν μαστιγώσεων και ραβδισμού, εξεδίωξε λιμενάρχην διότι συνέστησεν εις κατάστημα τι τροφοδοτούν στρατόν ημών να αναρτήση ελληνικήν σημαίαν.

Αρχηγός χωροφυλακής ζητεί ανάκλησιν, ουδείς δε υπάλληλος θέλει να μείνη. Συνέπεια τούτων είναι ότι Τούρκοι γίνονται αυθαδέστεροι και ημέτεροι ταπεινότεροι. Η κατάσταση εις κρίσιμωτάτη. Πρέπει να ελκύση άμεσον προσοχήν όσον υποπτεύομαι ότι ευρισκόμεθα προ παθολογικού φαινομένου...

Αλλά ο Βενιζέλος όμως, προφανώς θεωρούσε ότι ο Στεργιάδης ήταν ο μόνος που θα μπορούσε να κάνει τους Τούρκους ν' αποδεχθούν την ελληνική κατοχή. Έστειλε, λοιπόν στον Διομήδη στις 31 Ιουλίου 1919 μια μεγάλη επιστολή στην οποία εξέφραζε την πεποίθησή του ότι:

Εν μέσω της διανοητικής παρακρούσεως όλων των εν Σμύρνη ημετέρων στρατιωτικών και πολιτικών, μόνον ο Στεργιάδης παραμένει έχων διαυγή την αντίληψιν της καταστάσεως, προσπαθών να σώση αυτήν από του ναυαγίου εις το οποίον φέρεται... Η θέσις μας εν Σμύρνη από ημέρας εις ημέραν καθίσταται πολιτικώς επισφαλεστέρα, ουχί εξ ανικανότητος του Στεργιάδου αλλ' εκ των παρεκτροπών του στρατού μας... Αι παρεκτροπαί των δύο πρώτων ημερών της κατοχής μας πρέπει να έλθουν εις φως αμειλίκτως και να τιμωρηθούν δικαίως... Αφ' ετέρου οι αξιωματικοί μας πρέπει να μάθουν να θωρακίζονται με δυσπιστίαν κατά των εισηγήσεων των εντοπίων αυτού ομογενών. Τα πάθη των τελευταίων είναι φαίνεται τόσον άγρια... Η ευθύνη και εδώ εννοείται ότι βαρύνει τους εκεί (Έλληνας) προκρίτους, όχι τον απλούν λαόν.

Εδώ βέβαια τίθεται το ερώτημα, εάν ο Βενιζέλος γνώριζε καλά ή όχι τον ιδιόρρυθμο χαρακτήρα του Στεργιάδη. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η τοποθέτησή του στη θέση αυτή θεωρήθηκε από τους ιστορικούς ένα από τα μεγαλύτερα λάθη του.

Ο Τζορτζ Χόρτον πάντως σε ένα περιστατικό που εξιστορεί, προβάλλει την αυστηρότητα και την βιαιότητα του Στεργιάδη, αλλά μάλλον ευμενώς:

Καθώς πήγαινε ο Στεργιάδης μια μέρα σ' ένα χωριό για να παραστεί στα εγκαίνια ενός νέου σχολείου, ένας απ' τους συνοδούς του, του είπε ότι ο ιερέας αυτού του χωριού αρνήθηκε να κηδέψει ένα νεκρό παιδάκι, επειδή η μάνα του δεν είχε λεφτά να πληρώσει την αμοιβή του. Έτσι αναγκάστηκε να το θάψει η ίδια χωρίς το τελετουργικό της κηδείας.

Ο Στεργιάδης δεν είπε τίποτα, ούτε εξέφρασε την γνώμη του.

Όταν έφτασαν στο χωριό, μια επιτροπή, από τον δήμαρχο, τον δάσκαλο, τον ιερέα κ.ά. πήγε να προϋπαντήσει τον Στεργιάδη και τους συνοδούς του. Όταν σύστησαν τον ιερέα στον Στεργιάδη, αυτός του έδωσε ένα δυνατό χαστούκι στο πρόσωπο λέγοντάς του: «*Παλιάνθρωπε! Δεν θέλω να σας ξέρω! Ντροπιάζετε την Εκκλησία και το Ελληνικό Έθνος!*».

Όπως όμως του εξήγησαν οι παριστάμενοι, χτύπησε λάθος άνθρωπο, καθώς αυτός ήταν ο νέος παπάς. Τον προηγούμενο τον είχαν διώξει.

«Δώστε του 100 δραχμές για τους φτωχούς του», ήταν η απάντηση του Στεργιάδη.

Φαίνεται πάντως, ότι ο Στεργιάδης συχνά παραφέρονταν σε βάρος των Ελλήνων και δημιουργούσε προστριβές αρμοδιότητας με την στρατιωτική ηγεσία. Χαρακτηρίστηκε δε, φυσιογνωμία αινιγματική ακόμη και από ανθρώπους του περιβάλλοντός του. Είχε καταστεί ο πιο μισητός Έλληνας, όχι μόνο για τους Έλληνες της Σμύρνης, αλλά και για τους Έλληνες που βρίσκονταν στην Σμύρνη ως απεσταλμένοι του ελληνικού κράτους, στα πλαίσια των συνθηκών που προαναφέρθηκαν. Ο Μιχαήλ Ροδάς, που ως διευθυντής του Γραφείου Τύπου στη Σμύρνη, υπήρξε ένας από τους στενότερους συνεργάτες του, γράφει μεταξύ άλλων:

Η κατακραυγή κατά του Στεργιάδη άρχισε λίγες μέρες από την άφιξή του στη Σμύρνη. Πριν περάσει μήνας, δεν ήταν ένας, δεν ήσαν δύο εκείνοι που φώναζαν: «Αυτός δεν είναι Αρμοστής ελευθέρου κράτους. Αυτός είναι ένας «βαλής» (νομάρχης) του Χαμίτ. Είναι ο Χαμίτ ο ίδιος». Πού ακούστηκε ανώτατος κρατικός λειτουργός να απειλεί με μαστίγιο μέσα στο γραφείο του; Να το μεταχειρίζεται ο ίδιος! Και ν' απειλεί τους πάντας ότι θα διοικήσει με τον βούρδουλα. Αυτός είναι ο άνθρωπος που φέρνει την ελευθερία στους σκλαβωμένους τόπους;... Ο Αρμοστής δια το παραμικρόν ζήτημα συνελάμβανε εντίμους πολίτας, γνωστούς εμπόρους και βιομηχάνους και, εάν δεν τους ερράπιζε, τους εφυλάκιζε και κατόπιν τους εξεδίωκε μακράν της Σμύρνης εις τας νήσους και τον Πειραιά.

Η απολυταρχία του Στεργιάδη ήρχισε να καθίσταται μέχρι τοιούτου σημείου τυρρανική και απαισία, ώστε ο ελληνικός κόσμος να συγκρίνη τη βιαιότητά του με την τυρρανίαν των Νεοτούρκων! Ηγνόησε τον κόσμο και τας πραγματικάς του ανάγκας. Δεν ηθέλησε ποτέ να μάθη και να επικοινωνήση με την ψυχή του ελληνικού κόσμου. Εν τούτοις, όταν ελάμβανε καμμίαν ανώνυμον καταγγελίαν, χωρίς καμμίαν εξέτασιν διέτασσε αμέσως την σύλληψιν του καταγγελλόμενου προσώπου, την προσαγωγήν ενώπιόν του και χωρίς πολλούς δισταγμούς τον ραβδισμόν του, απaráλλακτα όπως εγένετο εις τας τουρκικάς φυλακάς κατά την εποχήν της τυραννίας. Ποίαν υπόληψιν και ποίαν εκτίμησιν ηδύναντο να έχουν οι πολίται, όταν επληροφορούντο ότι το κυριώτερον όργανον του Ύπατου Αρμοστού είναι ο ραβδισμός των εντίμων πολιτών;

Κράμα ηθικής και ανηθικότητας, μεγαλοφυΐας και ανικανότητας. Ήρωας αναμφισβητήτως καλών και ολεθρίων έργων. Υπεράνθρωπος και μικράνθρωπος, δούλος των παθών, των ορέξεων και των φιλοδοξιών του. Η μεγαλύτερα του ικανότης ήτο να εξαπατά τους πάντας και να τους καταγοητεύη όταν ήτο ήρεμος. Ν' απογυμνούνται δε και ν' αποκαλύπτεται όταν κατελαμβάνετο από μανίας. Υφίστατο ένα πραγματικόν σεληνιασμόν. Άφριζε και υπενθύμιζε την κατσίκα με το γάλα. Με μίαν κλωτσιά έχυενεν ό,τι πολύτιμον και ευεργετικόν εδημιούργει επί πολλές ώρας και ημέρας...

Άνθρωπος της βίας και της οργής δεν επέτρεπεν αντιλογίας, δεν άφηνε να ακουσθή η γνώμη των άλλων οι οποίοι ευρίσκοντο πλησιέστερον προς τα πρόσωπα και τα πράγματα. Είχε τον τυφλόν εγωισμόν να πιστεύη ότι «αυτός είναι το Κράτος» και ότι υπεράνω της γνώμης του δεν υπάρχει τίποτε άλλο. Το «βέτο» του Ύπατου Αρμοστού ήτο απρόσβλητον, κάτι σαν τα Σουλτανικά φερμάνια τα οποία ουδείς είχε το δικαίωμα όχι απλώς ν' αμφισβητήση, αλλ' ούτε καν να τα κοιτάξη!

Η μεροληπτική του στάση έφτανε ως την επέμβαση στα δικαστήρια, από τα οποία αξίωνε να αθώνονται ή να κρίνονται με επιείκεια οι Τούρκοι, ενώ οι Έλληνες να κρίνονται όσο το δυνατόν αυστηρά. Όσοι δε, δικαστικοί λειτουργοί δεν «συμμορφώνονταν» έπεφταν στην δυσμένειά του. Αναφέρθηκε δε, περιστατικό κατά το οποίο τουφέκισε ο ίδιος Έλληνα λοχία στο κέντρο ενός ποδοσφαιρικού γηπέδου όπου και διέταξε να τον θάψουν, με το αιτιολογικό ότι είχε αντιτουρκική συμπεριφορά. Πρακτικές, που έρχονται σε αντίφαση σε σχέση με το περιστατικό που εξιστορεί ο Αμερικανός πρόξενος Τζορτζ Χόρτον, σύμφωνα με το οποίο, ο Στεργιάδης του είπε ότι «Οι Χριστιανοί είχαν διαφθαρεί απ' τους Τούρκους και είχαν χάσει τον αυτοσεβασμό και την ηθικότητα τους και ότι είχαν ανάγκη από μια αφύπνιση της εθνικής τους περηφάνιας και των θρησκευτικών τους ενστίκτων». Το αποτέλεσμα πάντως ήταν να επικαλεστούν οι Τούρκοι στην διάσκεψη των Σεβρών, τις αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων της Σμύρνης, για ν' αποδείξουν ότι ο τουρκικός λαός φιλήσυχος και νομοταγής, ενώ οι Έλληνες είναι αυτοί που παραβαίνουν τους νόμους. Κι αναγκάστηκε η ελληνική αντιπροσωπεία να επικαλεστεί τις στατιστικές των αγγλικών δικαστηρίων της

Κύπρου, για ν' αποδείξει πόσο μεγαλύτερη είναι η εγκληματικότητα των Τούρκων.

Όλως μυστηριωδώς πάντως, σ' αυτήν την θέση του Ύπατου Αρμοστή, διατήρησαν τον Στεργιάδη και οι αντίπαλοι του Βενιζέλου ως την τελική αποχώρηση των Ελλήνων απ' την Σμύρνη, αν και εικάζεται ότι ο Στεργιάδης διατηρήθηκε απ' όλες τις κυβερνήσεις στην θέση του και παρά τις έντονες διαμαρτυρίες των Ελλήνων της Σμύρνης, για να μην δυσαρεστηθούν οι Άγγλοι. Ο ίδιος μάλιστα, όταν άλλαξε η κυβέρνηση στην Ελλάδα, ήταν έτοιμος να εγκαταλείψει την Σμύρνη, δηλώνοντας την παραίτησή του και ετοίμαζε τις αποσκευές του, καθώς θεωρούσε βέβαιη την αντικατάστασή του από την κυβέρνηση των αντιβενιζελικών του Ράλλη. Κατάπληκτος, λοιπόν, ο Στεργιάδης, όπως έμειναν κατάπληκτοι και οι Μικρασιάτες που τον μισούσαν, έλαβε την ακόλουθη απάντηση στο τηλεγράφημα παραίτησής του:

«Ύπατον Αρμοστήν Σμύρνης, Επί του ημετέρου τηλεγραφήματος ευχαριστώ υμάς θερμώς και εξ ονόματος της κυβέρνησης. Παρακαλώ, δε, υμάς θερμώς, όπως παραμένοντες εις την θέσιν σας, κατά τας εκτάκτους αυτάς περιστάσεις, μη στερήσετε το έθνος των πολυτίμων υμών υπηρεσιών.

Ο Πρωθυπουργός Δημήτριος Ράλλης».

Ο ίδιος ο Βενιζέλος, την επομένη των εκλογών τις οποίες έχασε (2/15 Νοεμβρίου 1920), του είχε ήδη στείλει τηλεγράφημα:

«Αποδοκιμαζόμενος υπό του λαού αποχωρώ. Σε εξορκίζω εις τον πατριωτισμόν σου και την προσωπικήν φιλίαν μας να παραμείνεις εις την θέσιν σου, εάν η νέα κυβέρνηση σου το ζητήσει.

ΕΛ. Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ».

Παράλληλα όμως, εκτός από υπουργός της ελληνικής κυβέρνησης, ήταν και εκπρόσωπος των Μεγάλων Δυνάμεων, γεγονός που περιέπλεξε περισσότερο την κατάσταση. Οι ενέργειές του χαρακτηρίστηκαν από πολλούς φιλοτουρκικές και ενάντια στα εθνικά συμφέροντα.

Οι Έλληνες της Ιωνίας, διαισθανόμενοι από τις αρχές του 1921 την πιθανότητα παραίτησης της Ελλάδας από το μικρασιατικό εγχείρημα προσπάθησαν να δημιουργήσουν δικές τους οργανώσεις με στόχο την αυτονόμηση της Ιωνίας και της δημιουργίας Μικρασιατικού Κράτους. Έτσι, τον Οκτώβριο του 1921 ιδρύθηκε στη Σμύρνη οργάνωση με το όνομα «Μικρασιατική Άμυνα». Επιτροπές της Άμυνας

δημιουργήθηκαν επίσης στο Λονδίνο, στο Βουκουρέστι κ.ά. Παρότι ο στρατηγός Παπούλας αντιμετώπισε ευνοϊκά τους στόχους της Άμυνας, ο αρμοστής της Σμύρνης Στεργιάδης απαγόρευσε ουσιαστικά τη δράση της Άμυνας στις περιοχές που ήλεγχε.

Ο Στεργιάδης με την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου ειδοποίησε την Αθήνα το καλοκαίρι του 1922, για αποστολή πλοίων προς διάσωση του ελληνικού πληθυσμού, έχοντας επίγνωση της επερχόμενης καταστροφής. Η ελληνική κυβέρνηση όμως που παλινωδούσε εν μέσω πολιτικών παθών και μέχρι και τις τελευταίες στιγμές αμφιταλαντευόταν για το αν θα πρέπει να αποστείλει πλοία για την διάσωση του ελληνικού πληθυσμού, τον διέταξε ορθά κοφτά να «μην δημιουργήσει προσφυγικό ζήτημα». Είναι χαρακτηριστικό δε, πως ο βασιλιάς Κωνσταντίνος λίγο πριν την κατάρρευση του μετώπου είχε δημιουργήσει έναν νόμο περί διαβατηρίων (16 Ιουλίου 1922), ο οποίος «φωτογράφιζε» τους εν δυνάμει Έλληνες πρόσφυγες της Μικράς Ασίας. Μ' αυτόν τον νόμο απαγορεύονταν η είσοδος στην Ελλάδα όσων δεν είχαν ελληνικά διαβατήρια, ενώ οι ιδιοκτήτες των πλοίων καθώς και τα πληρώματα που θα παρέβαιναν αυτόν τον νόμο τιμωρούνταν με φυλάκιση και χρηματικό πρόστιμο.

Εντούτοις οι κινήσεις του του Στεργιάδη την κρίσιμη στιγμή της κατάρρευσης του μετώπου ήταν λιγοστές, χωρίς καν να ενημερώσει τους κατοίκους για τον κίνδυνο που διέτρεχαν. Λίγες μέρες μάλιστα πριν την είσοδο των Τούρκων στην Σμύρνη, διεμήνυε στους κατά τόπους αντιπροσώπους της Αρμοστείας να μην ενθαρρύνουν με κανέναν τρόπο την αποχώρηση των πληθυσμών μετά την κατάρρευση του μετώπου. Ο ίδιος δε, ο Στεργιάδης εξαπατούσε συνειδητά τον πληθυσμό, καλλιεργώντας την ψευδή εντύπωση ότι δεν υπάρχει κίνδυνος. Στην εύλογη απορία μάλιστα του νέου πολιτικού τότε, Γεωργίου Παπανδρέου *«Γιατί δεν ειδοποιείτε τον κόσμο να φύγει;»*, έδωσε την απίστευτα κυνική απάντηση *«Καλύτερα να μείνουν εδώ να τους σφάξει ο Κεμάλ, γιατί αν πάνε στην Αθήνα θα ανατρέψουν τα πάντα»!* Μια κυνική απάντηση όμως, που δημιουργεί και εύλογα ερωτηματικά, εκτός κι αν συνδιαστεί με τον περίφημο νόμο των διαβατηρίων... Αυτή η απάντηση, έκανε και τον Αμερικανό πρόξενο στην Σμύρνη Τζόρτζ Χόρτον, να γράψει λίγα χρόνια αργότερα στην *«Μάστιγα της Ασίας»*: *«Οι Έλληνες πολιτικοί είναι ικανοί να θυσιάσουν τα πάντα για να μείνουν μια εβδομάδα στην εξουσία»*.

Δηκτικός είναι και ο στρατηγός Αλέξανδρος Μαζαράκης Αινιάν, ο οποίος γράφει στα *«Απομνημονεύματά»* του:

Εις το πνεύμα του εκυριάρχησε μία και μόνη ιδέα. Να τρομοκρατήσει άνευ ουδενός λόγου τον ελληνικόν πληθυσμόν και να περιποιηθή τον τουρκικόν.

Βεβαίως έπρεπε να μη διοικήσωμεν με βιαιότητα τους Τούρκους και εν γένει τους αλλοεθνείς. Αλλά εκ παραλλήλου επεβάλλετο η ελληνική διοίκηση να αποκτήση την αγάπην και να κινήση εις το ανώτατον σημείον το εθνικόν φρόνημα των επί τόσους αιώνας δουλευόντων ελληνικών πληθυσμών και να φανή προς αυτούς αληθινά πατρική.

Ο Στεργιάδης εκίνησεν αμέσως την αντιπάθειαν του ελληνικού πληθυσμού, τον οποίον καταφανώς περιεφρόνει και κακομετεχειρίζετο. Δυστυχώς ο Στεργιάδης δεν αντικατεστάθη και έμεινε μισούμενος από τους ατυχείς Έλληνας της Μικράς Ασίας, χωρίς να κάμη τίποτε δια να προλάβη ή έστω να μετριάση την καταστροφήν. Το δε οικτρόν είναι ότι έφυγεν από τον τόπον αυτόν, τον οποίον με τόσον αγέρωχον και περιφρονητικόν τρόπον εκυβέρνα, ως φυγάς, χωρίς καν εγκαίρως να λάβη πρόνοιαν δια την αναχώρησιν του πληθυσμού, χωρίς να ειδοποιήση τουλάχιστον εγκαίρως αυτούς δια να λάβουν ατομικώς τα μέτρα των.

Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, ο οποίος κράτησε ακριβώς αντίθετη στάση από τον Στεργιάδη κι έμεινε στην Σμύρνη πιστός στα ιδανικά του βρίσκοντας μαρτυρικό θάνατο, μάταια προσπαθούσε να πείσει τον βασιλιά Κωνσταντίνο να αποσύρει τον Στεργιάδη από την Σμύρνη. Δεν έλαβε ποτέ απάντηση στις εκκλήσεις του. Σε άλλη δε, περίπτωση, όταν τόλμησε να προτείνει στον Στεργιάδη την ενίσχυση του στρατεύματος με έμπειρους άντρες και αξιωματικούς οι οποίοι υπηρετούσαν στο σώμα της Κωνσταντινούπολης (ουσιαστικά επρόκειτο για βενιζελικούς που είχαν εκτοπιστεί από τους άπειρους βασιλόφρονες), ο Στεργιάδης εξανέστη και βιαιοπράγησε εναντίον του πιάνοντάς τον από τα γένια. Συγκλονιστική είναι και η επιστολή που έστειλε στον Βενιζέλο στο Παρίσι στις 25 Αυγούστου 1922, με τον κυβερνήτη του αντιτορπιλικού «Λήμνος», όταν πλέον «Ο Ελληνισμός της Μ.Ασίας, το ελληνικόν κράτος, αλλά και σύμπαν το ελληνικόν έθνος καταβαίνει εις τον Άδην...», όπου και πάλι έκανε λόγο για τον «παράφρονα» Στεργιάδη:

Αγαπητέ φίλε και αδελφέ κ. Ελευθέριε Βενιζέλε.

Επέστη η μεγάλη στιγμή της μεγάλης εκ μέρους Σας χειρονομίας. Ο Ελληνισμός

της Μικράς Ασίας, το Ελληνικόν Κράτος, αλλά και σύμπαν το Ελληνικόν Έθνος καταβαίνει εις τον Άδην, από του οποίου καμμία πλέον δύναμις δεν θα δυνηθή να το αναβιβάση και να το σώση.

Της αφαντάστου ταύτης καταστροφής, βεβαίως αίτιοι είναι οι πολιτικοί και προσωπικοί Σας εχθροί, πλην και Υμείς φέρετε μέγιστον της ευθύνης βάρος, δια δύο πράξεις σας:

Πρώτον, διότι αποστείλατε εις Μ. Ασίαν ως Ύπατον Αρμοστήν ένα τούτ' αυτό παράφρονα και εγωιστήν, φλύαρον, απερροφημένον εν τω αυτοθουμασμώ και καταφρονούντα και υβρίζοντα και δέροντα και εξορίζοντα και φυλακίζοντα όλα τα υγιά και σώφρονα στοιχεία του τόπου, διότι εν τω φρενοκομείω του βεβαίως δεν είχαν τόπον, και εις το τέλος αποδώσαντα αυτούς τους αγλαούς καρπούς της τελείας του Μικρασιατικού λαού καταστροφής, τους οποίους νυν θερίζομεν. Και Δεύτερον, διότι πριν αποπερατώσητε το έργον Σας και θέσητε την κορωνίδα και το επιστέγασμα επί του ανεγερθέντως αφαντάστου ωραίου και μεγαλοπρεπούς δημιουργήματός Σας, της καταθέσεων των θεμελίων της περικλέεστατης ποτέ Βυζαντινής μας Αυτοκρατορίας, είχατε την ατυχή και ένοχον έμπνευσιν να διατάξητε εκλογάς κατ' αυτάς ακριβώς τας παραμονάς της εισόδου σας εις Κωνσταντινούπολιν και της καταλήψεως αυτής υπό του Ελληνικού Στρατού προς εκτέλεσιν των όρων της -οίμοι- δια παντός καταστραφείσης Συνθήκης των Σεβρών.

Χαρακτηριστικό είναι και το περιστατικό, που αναδημοσίευσε η εφημερίδα «Εστία» Αθηνών της 7-10-2002, στην τελευταία σελίδα (προ 80ετίας) όπου γράφει:

Ακόμη και τον ακόλουθό του επρόδωσε ο οικτρός σατράπης της Σμύρνης (σ.σ. Στεργιάδης). Νεώτατο, ωραίο παλικάρι, τον είχε φέρει μαζί του στην Σμύρνη. Εκεί ο Κρητικός χωροφύλαξ ηγάπησε μία νεαράν Σμυρναίαν, την επήρε γυναίκα του και επερίμενε από ημέρας εις ημέραν να γίνει και πατέρας. Έξαφνα ο Στεργιάδης έφυγε για να ζητήσει άσυλο εις το αγγλικό θωρηκτό. Δεν είχε όμως τον ανθρωπισμό να ειδοποιήσει τουλάχιστον και τον ακόλουθό του, ώστε να σωθεί.

Αντιθέτως, τον διαβεβαίωσε ότι πηγαίνει να συνεννοηθεί με τον Άγγλο ναύαρχο και θα επιστρέψει. Ο Κρητικός χωροφύλακας παρέλαβε την γυναίκα του και πήγε στην παραλία. Ήδη, οι Τούρκοι είχαν αρχίσει να πλημμυρίζουν τους δρόμους. Ο χωροφύλακας έμεινε εκεί περιμένοντας τον κύριό του. Επιτέλους οι Τούρκοι έφθασαν, έσχισαν την κοιλιά της γυναίκας του και έκαψαν ζωντανό το ωραίο παλικάρι. Τώρα ο Στεργιάδης περιποιείται την υγεία του εις Παρισίους.

Παραμένει πάντως σχήμα οξύμωρον το γεγονός ότι ο Στεργιάδης παρ' όλο που φαίνεται να είχε επίγνωση της επερχόμενης καταστροφής, μεριμνούσε συνεχώς για την οργάνωση του Πανεπιστημίου της Σμύρνης. Και πάλι όμως φρόντιζε να αποπαίρνει όσους έστελνε ο Βενιζέλος για την στελέχωσή του. Μεταξύ αυτών που επιλέγησαν για την στελέχωση του Πανεπιστημίου ήταν ο διάσημος Έλληνας μαθηματικός Κωνσταντίνος Καραθεοδωρής (που διέπρεψε στην Γερμανία) και ο υφηγητής της Φαρμακολογίας στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου Γεώργιος Ιωακείμογλου, ο οποίος μάλιστα ήταν και Σμυρνιός. Όταν αντίκρουσε τον Ιωακείμογλου ο Στεργιάδης έσπευσε να τον αποπάρει λέγοντας «Είσθε πολύ νέος, πολύ νέος». Ο Ιωακείμογλου όμως (που ήταν 33 ετών) του αποκρίθηκε με ετοιμότητα: «Κύριε Αρμοστά, τούτο αποτελεί πράγματι μειονέκτημα. Να είσθε όμως βέβαιος ότι αυτό θα ελαττούται ημέραν τη ημέρα».

Παρ' ότι και ο Στεργιάδης είχε να παρουσιάσει στην διάρκεια της παρουσίας του στην Σμύρνη, ένα σχετικά πλούσιο κοινωνικό έργο, στην κοινή γνώμη το όνομά του έγινε συνώνυμο της προδοσίας, αν και δεν είχε ουδεμία σχέση με τα του ελληνικού στρατού και συνεπώς με την κατάρρευση του μετώπου. Στις 19 Αυγούστου 1922, ο Αριστείδης Στεργιάδης με επείγουσα μυστική διαταγή του ζητά από τους υπαλλήλους της διοίκησης την συσκευασία όλου του αρχαιακού υλικού που κατείχαν και ετοιμότητα για εγκατάλειψη. Στις 26 Απριλίου 1922 εγκαταλείπει και ο ίδιος την Σμύρνη με αγγλικό πλοίο των ξένων Δυνάμεων, ενώ μια μέρα μετά στην πόλη εισβάλλουν οι πρώτοι άτακτοι Τσέτες. Υπό την προστασία βρετανικού αγήματος, που άνοιγε βίαια δρόμο ανάμεσα στους έξαλλους Σμυρνιούς, που τον καταριόντουσαν και τον κυνηγούσαν λέγοντας «Πιάστε τον, σκοτώστε τον!», μετέφερε σε πολεμικό πλοίο ακόμη και τις καρέκλες του σπιτιού του! Από εκεί φυγαδεύτηκε στη Ρουμανία, στην συνέχεια πήγε στο Μόντε Κάρλο και κατέληξε στη Νίκαια της Γαλλίας, όπου και έζησε μέχρι και τον θάνατό του, τον Ιούλιο του 1949, μισθοδοτούμενος, λένε αρκετοί ιστορικοί, από τις βρετανικές υπηρεσίες, αν και το γεγονός ότι ήταν έτσι κι αλλιώς ευκατάστατος του επέτρεψε να ζήσει στη Γαλλία μάλλον πλουσιοπάροχα, μέχρι

τις παραμονές του Β΄ παγκοσμίου πολέμου. Τότε καταστράφηκαν οι εταιρείες στις οποίες ο Στεργιάδης είχε μετοχές με αποτέλεσμα να αναγκαστεί να πουλήσει ακόμη και τις οικοσκευές του για να επιζήσει. Πάντως ο ίδιος ο Στεργιάδης σε συνέντευξη που έδωσε στην εφημερίδα «Πατρίς» (1930) σημείωνε πως η ήττα μας στη Μικρά Ασία, οφειλόταν στο γεγονός ότι η Ελλάδα ακολουθούσε εκεί την πολιτική της Αγγλίας και όχι τη δική της πολιτική, αν και ουδέποτε μίλησε για τα γεγονότα εκεί. Αρκούνταν να παραπέμπει στα «αρχεία». Σε έρευνες πάντως που έχουν γίνει από Έλληνες και ξένους ιστορικούς στα αρχεία του Foreign Office (Τ. Σμιθ (Όραμα της Ιωνίας), Π. Δημητράκης (Οι μυστικές υπηρεσίες στη Μικρά Ασία)) και πολλούς άλλους, δεν έχει προκύψει κάποιο στοιχείο που να αποδεικνύει ότι ο Αριστείδης Στεργιάδης υπήρξε πράκτορας των μυστικών υπηρεσιών (Secret Intelligence Service) των Βρετανών.

Για τον ύποπτο και ανθελληνικό ρόλο του Στεργιάδη κάνει λόγο και ο Κωνσταντίνος Πολίτης στο βιβλίο του «Μικρά Ασία»:

Ο Στεργιάδης ήταν ένας μισέλληνας, έβριζε πολύ τους Μικρασιάτες και τους ονόμαζε τουρκόσπορους, κανένας δεν τον χώνευε, ούτε κι ο Στρατός. Οι αξιωματικοί δεν του έδιναν και τόσο σημασία. Με τον Φρούραρχο δεν τα πήγαιναν καθόλου καλά ούτε και με τον Μητροπολίτη Χρυσόστομο.

Οι Τούρκοι του έκαναν πολλές φορές το τραπέζι. Είχε Τουρκάλες φιλενάδες ως και μια Ιταλίδα. Αυτά τα έλεγε ο κόσμος όλος...

Οι Τούρκοι δεν συγχωρούσαν σε καμία περίπτωση σε Τουρκάλα να έχει σχέσεις με χριστιανό, η ποινή ήταν θάνατος, όπου να κρυβόταν θα την σκότωναν. Τις σχέσεις αυτές τις θεωρούσαν μεγάλη προσβολή στη θρησκεία τους. Πώς τώρα οι Τούρκοι επέτρεπαν στον Στεργιάδη να έχει φιλενάδες Τουρκάλες; Οι Τουρκάλες αυτές ήταν μορφωμένες και οι ίδιοι οι Τούρκοι τις εβοήθησαν να πιάσουν σχέσεις με τον Στεργιάδη για να κάνουν τη δουλειά τους, και την έκαναν.

Ήταν ένας ηλίθιος γυναικάς και βλάκας. Επίσης και η Ιταλίδα φιλενάδα του έκανε κι αυτή κατασκοπεία. Όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων αυτή είχε πολλή φιλία με τον Βιτάλη, Ιταλό κατάσκοπο και τον οποίο συνέλαβε ο Υπομοίραρχος Τζέμος της αντικατασκοπείας, στο Κορδελιό, στο μπαρ Venus, που σύχναζαν πολλοί μπέηδες.

Τόσο ηλίθιος ήταν λοιπόν αυτός ο άνθρωπος που δεν κατάλαβε ότι όλες αυτές που τον περιτριγύριζαν ήταν κατάσκοποι; Και γιατί δεν είχε Ελληνίδες φιλενάδες; Γιατί ήταν αποκρουστικός άνθρωπος. Και γιατί να είναι

αποκρουστικός από τις Ελληνίδες και να μην είναι και από τις Τουρκάλες; Γιατί έκαναν τη δουλίτσα τους, γι' αυτό.

Αυτός ήταν ο Στεργιάδης, ο άνθρωπος που με την παρουσία του εμόλυνε ολόκληρη την Ιωνία μας. Ανάθεμα την ώρα που πάτησε την Σμύρνη μας, η κατάρα μας θα τον βαρύνει στους αιώνες των αιώνων...

Μετά την φυγή του δεν επισκέφθηκε ποτέ την Ελλάδα, φοβούμενος την θανατική καταδίκη, που, λόγω και των αντιδράσεων της κοινής γνώμης, θα του επιβαλλόταν. Το κοινό αίσθημα τον ήθελε να παραμείνει στη θέση του ή έστω να δώσει λόγο, όπως οι «έξι» που εκτελέστηκαν αργότερα ως υπεύθυνοι της καταστροφής. Αυτός, όμως ποτέ δεν επέστρεψε στην Ελλάδα και η φυγή του αποτελούσε «ομολογία ενοχής». Όσοι τον υπερασπίζονται διαπιστώνουν ότι δεν είχε στρατιωτική εξουσία και επομένως καμία συμμετοχή στα συμβάντα. Εξαίρουν τον οργανωτικό του ρόλο και αρκετοί προσθέτουν ότι είχε συνείδηση των γεγονότων. Έδρασε με γνώμονα το μεγάλο μυστικό, που άλλοι έκαναν ότι δεν γνώριζαν. Ότι δηλαδή, η περιοχή της Μικράς Ασίας δεν είχε προσφερθεί από τους «Δυτικούς» στους Έλληνες για κατάκτηση.

Στο σπίτι του στο Ηράκλειο, επί κυβερνήσεως Κωνσταντίνου Σημίτη, δημιουργήθηκε η «Βιβλιοθήκη Στεργιάδη» που περιλαμβάνει εκτός από τα βιβλία του Ύπατου Αρμοστή και τις ιδιωτικές του επιστολές που δεν εξαφάνισε ο ίδιος. Προέρχονται κυρίως από την τότε σύντροφο του Στεργιάδη και μητέρα της αντιστασιακής κατά την γερμανική κατοχή, Μπεάτας Πετυχάκη, μητέρας του Δημητρίου Κιτσίκη, γνωστού τουρκολόγου.

Πηγές

Νεότερη και σύγχρονη ιστορία από τις πηγές | kee.gr | el.wikipedia.org | fhw.gr | ideopolis.gr | euxtntv.net | egolpio.wordpress.com | laosver.gr | anagnostis.info | disy.org.cy | hri.org